

Panel 11

# Experiències docents i investigadores en el disseny

---

5 de desembre de 2024, 14.45h

Modera: Javier Melenchón  
(Universitat Oberta de Catalunya)

## **Expandent els marges**

Congrés internacional de recerca en disseny

Universitat Oberta de Catalunya  
Edifici U  
Perú 52, Barcelona

# Impacte de les humanitats i les ciències socials en la recerca als Estudis superiors de disseny. Transferències i possibilitats

---

Felip Vidal Auladell  
Ana Belén Rojo

ESDAPC-Campus Llotja

Aquesta proposta de comunicació presenta la recerca interdisciplinària en curs que té com a principal objectiu identificar, a partir de l'anàlisi de diverses experiències docents i emprant eines d'anàlisi qualitativa i quantitativa, quina és la presència de temàtiques pròpies de les disciplines humanes i socials en els treballs de fi de grau produïts en estudis superiors de disseny a l'Escola Superior de Disseny i Arts Plàstiques de Catalunya (ESDAPC). Es parteix de la constatació de que un cada vegada major nombre de TFG han anat incorporant l'abordatge a diverses temàtiques que responen a inquietuds de l'alumnat i que incorporen una perspectiva social.

Així, les temàtiques objecte de les disciplines que conformen el camp de les humanitats i les ciències socials, des de l'antropologia, la filosofia, la sociologia, la història de l'art o els estudis culturals, tenen una presència creixent en els TFG en disseny. Aquesta recerca, que aquí resumim, ens ha de permetre, en un primer estadi, visualitzar un «estat de la qüestió» de quins són els eixos o temàtiques socials que es troben presents en els TFG (relacionats amb la sostenibilitat, els estudis de gènere, etc.), quantificar-los i dilucidar els biaixos (greenwashing, pinkwashing, etc.) que poden presentar.

A la vegada, ens ha de permetre conèixer els mecanismes a través dels quals es treballen aquests àmbits, tant en la conceptualització inicial, com la justificació final dels treballs de fi de grau, de màster o recerca doctoral. No quedant-nos únicament en una anàlisi primària i de gestió de dades sinó que també mesurant com es produeix aquesta transferència d'informació a posteriori.

En definitiva, la recerca en aquestes qüestions ens ha de permetre millorar la pràctica del disseny, promoure els canvis social amb els TFM i que els TFG integrin aquesta recerca en el seu currículum, formant dissenyadores competents i conscients socialment.

Quan una persona agafa un llibre, n'acaronen la coberta i n'inspira la flaire del paper, tenen lloc al seu cervell milers de reaccions neurològiques que li produeixen una experiència sensorial envoltant. Com explicar la connexió que mantenim amb els objectes? Com dissenyar aquesta connexió?

En aquesta recerca volem resoldre les preguntes anteriors a partir d'una anàlisi exploratòria de les relacions que establim els humans, i concretament els dissenyadors/es, amb els llibres com a exemple d'artefacte. La hipòtesi planteja que els artefactes dissenyats disposen d'una agència que interpel·la als dissenyadors i dissenyadores en l'esfera més personal.

Entenem que és rellevant projectar artefactes que ens interpel·lin, perquè podem establir relacions més perdurables amb les coses. Seguint a Stuart Walker (2012), si dissenyem artefactes significatius en l'esfera personal la perdurabilitat de la relació ens aproparà a objectius de sostenibilitat, reduint-ne el consum, i alineant-se amb les necessitats d'un entorn d'emergència climàtica.

Els objectius principals de la recerca són (1) definir un context socio-material experimental per observar l'experiència del dissenyador (2) explorar objectes materials i el seu nivell d'agència i (3) desplaçar el punt de vista a l'objecte. Per a assolir els objectius s'ha desenvolupat una metodologia mixta. La recerca inicial parteix d'una revisió bibliogràfica per a proposar posteriorment un model socio-material d'observació de nivells d'agència. La validació del model es realitza mitjançant el testeig d'objectes materials a través de tallers internacionals que combinen la participació-acció amb la observació de les relacions d'agència.

A partir de la recerca bibliogràfica hem emmarcat les relacions persona-objecte com un entramat socio-material (Bill, Collier, Reay, 2015) dins la teoria del com-

promís material de Lambros Malafouris (2013), per a repensar l'agència distribuïda dels objectes finals com una característica compartida, sota el focus del nou materialisme (Harman, 2010). Així, en dues sessions d'investigació-acció en format workshop, hem observat com els objectes finals activen processos sensorials amb impacte cognitiu (Bedolla, 2020) i tenen la seva pròpia agència, que interpela els dissenyadors i dissenyadores en l'esfera personal, tal com defineix Stuart Walker a *The Spirit of Design* (2015). En les tres darreres sessions hem incorporat l'estudi del capital cultural i l'habitus dels i les participants, tal com defineix Bordieu a *Cultural reproduction and social reproduction* (2018).

Els resultats obtinguts als 5 tallers (amb 4, 13, 20, 4 i 9 participants) suggereixen que la implicació emocional i la relació amb l'esfera pràctica entre usuaris i objectes augmenta quan les participants estan relacionades professionalment o acadèmica amb l'àmbit del disseny. Com a resultat del primer workshop va ser necessari ampliar el nombre i tipus d'usuaris, per poder comparar dades entre usuàries del disseny i usuàries no expertes. Després del segon taller es va observar que la implicació emocional i relació prèvia establerta amb el camp del disseny era la que determinava el nivell d'agència de l'artefacte i que calia repensar l'anàlisi de l'esfera social. En el tercer taller es va incorporar a l'estudi de la microcultura de grup a través de l'anàlisi d'elements socioeconòmics i culturals de les persones participants.

# El paper del disseny en la creació d'un imaginari col·lectiu.

## El cas dels MotoClubs Americans en el Territori Espanyol

---

Quim Deza  
Universitat Oberta de Catalunya

### Introducció

El motiu de la present investigació és estudiar el procés d'importació de la subcultura dels MotoClubs en el territori espanyol durant les dècades dels anys 80 i 90 i pretén conèixer com es va importar i assimilar aquesta subcultura americana al nostre entorn cultural, i parametritzar els elements semiòtics que la caracteritzen des de la mirada del disseny.

Això ens ha d'ajudar a la comprensió de la seva estructura i funcionament, aportant coneixement dels símbols emprats i el seu significat, així com la seva importància en la creació de l'imaginari col·lectiu i la transmissió de valors i ideologies.

### Marc Teòric

La literatura acadèmica específica sobre la subcultura dels motoclubs és pràcticament inexistent, no obstant això, hi ha algunes obres rellevants com les tesis doctorals de Richard Harris (1986) i Lee Dulaney (2006), així com les autobiografies i investigacions d'infiltrats com Ralph Barger (2001), Thomar Barker (2011) i Charles Falco (2013).

En l'àmbit dels estudis visuals i la teoria de l'art, s'han abordat temes relacionats amb la cultura visual i la representació simbòlica en diverses obres com les de Krauss (1996), Mitchell (2002), Elkins (2003), Guasch (2003), Mirzoeff (2003), Brea (2005), Berger (2006) i Bal (2016).

En l'àmbit de l'antropologia cultural, trobem aportacions rellevants en obres d'autors com Carles Feixa (1998), Carles Viñas (2004) i Dick Hebdige (1979), explorant temes relacionats amb la cultura juvenil, la identitat subcultural i l'estètica de l'underground.

### Metodologia

La investigació parteix sense una hipòtesi de sortida predefinida, permetent que les dades recollides guiïn l'anàlisi i la interpretació. Es fa servir un mètode mixt, combinant dades qualitatives i quantitatives.

Es treballa a partir de la metodologia de la teoria fonamentada per a la recollida de dades qualitatives, mitjançant l'observació de camp participant de matinals i visites a Localhouses. Es realitzen entrevistes obertes a fundadors dels primers motoclubs per a obtenir informació de les seves vivències. S'està duent a terme una parametrització d'elements gràfics utilitzats, implicant l'anàlisi de tipografies, colors i formes emprades en emblemes i altres elements identitaris. Aquest estudi quantitatiu ha de permetre des de la praxi de la cultura visual, explorar la totalitat de variables que es relacionen en la identitat organitzacional observada. Els artefactes visuals utilitzats transmeten jerarquies, territoris d'influència, posicionaments socials, pertinença grupal, i altres aspectes comunicatius que no sempre són identificables per membres de la societat aliens a aquesta subcultura, i que no es poden analitzar si no és des d'una perspectiva qualitativa. La interrelació de dades qualitatives i quantitatives és l'enfocament que millors resultats pot aportar amb l'objectiu de respondre a les preguntes de recerca formulades.

### Preguntes de Recerca

Com s'importa i consolida la subcultura dels motoclubs americans en el territori espanyol?

Quins són els elements gràfics utilitzats en els motoclubs espanyols?

Quina importància té el disseny en la creació de l'ima-

ginari col·lectiu, la transmissió de valors i ideologies en els motoclubs espanyols?

### **Conclusions preliminars**

Els resultats preliminars d'aquest estudi suggereixen que el procés d'importació i consolidació de la subcultura dels motoclubs americans es produeix per una sèrie de factors socioculturals i simbòlics com, entre d'altres, la influència cinematogràfica de pel·lícules com "The Wild One", "Easy Rider", "The Wonderers" o "The Marauders".

S’explora el binomi disseny i antropologia. Com? S’introdueix l’experiència d’innovació docent que, des de l’antropologia aplicada i en el marc del Seminari de Teories i Recerques Antropològiques Avançades de la UAB, va possibilitar als alumnes de 3r i 4rt curs del Grau d’Antropologia dissenyar i produir una exposició fotogràfica sobre el treball etnogràfic realitzat al voltant de l’obra arquitectònica de José Antonio Coderch a Sant Feliu de Codines. La mostra fou el resultat d’una pràctica per generar propostes d’intervenció sociocultural per a la patrimonialització, protecció i difusió d’una obra arquitectònica de gran valor material i immaterial.

És cert que, inicialment, un dels objectius de les primeres edicions del Seminari era treballar el patrimoni en un sentit ampli, però sempre des d’una perspectiva antropològica aplicada. Amb el temps, aquesta premissa ens ha portat a convertir el Seminari en un laboratori per ampliar els horitzons professionals, establir llaços amb disciplines afins i per obrir-nos a una diagnosi proactiva del patrimoni, és a dir, contrària a la redacció d’informes tècnics que no contempen el poder performatiu del context social en la reactivació dels conjunts patrimonials.

Tot i que els primers Seminaris no tenien un eix temàtic fix, en les dues darreres edicions ens hem interessat per obres arquitectòniques singulars que, si bé són reconegudes entre arquitectes i urbanistes pel seu gran valor patrimonial —tant material com immaterial—, no ho són per a la majoria de la població. El fet d’escollir l’arquitectura com a eix per a vertebrar propostes socioculturals de dinamització del patrimoni respon a què, d’una banda, l’arquitectura és un dels principals atractius turístics de Catalunya; i, de l’altra, que és un camp de coneixement el qual, des de tots els punts de vista, té una lectura antropològica molt evident.

En les darreres edicions del Seminari ens hem apropiat obertament a la pràctica de la gestió cultural, tot apostant per l’etnografia com a garantia metodològica. Tanmateix, no hem plantejat res que estigui fora de l’abast de la disciplina perquè el treball amb el patrimoni forma part de l’ADN del coneixement antropològic; altrament, avui ja no és estrany trobar formacions més o menys intensives en tècniques etnogràfiques adreçades a professionals vinculats al patrimoni que provenen de les humanitats o d’altres branques de les ciències socials.